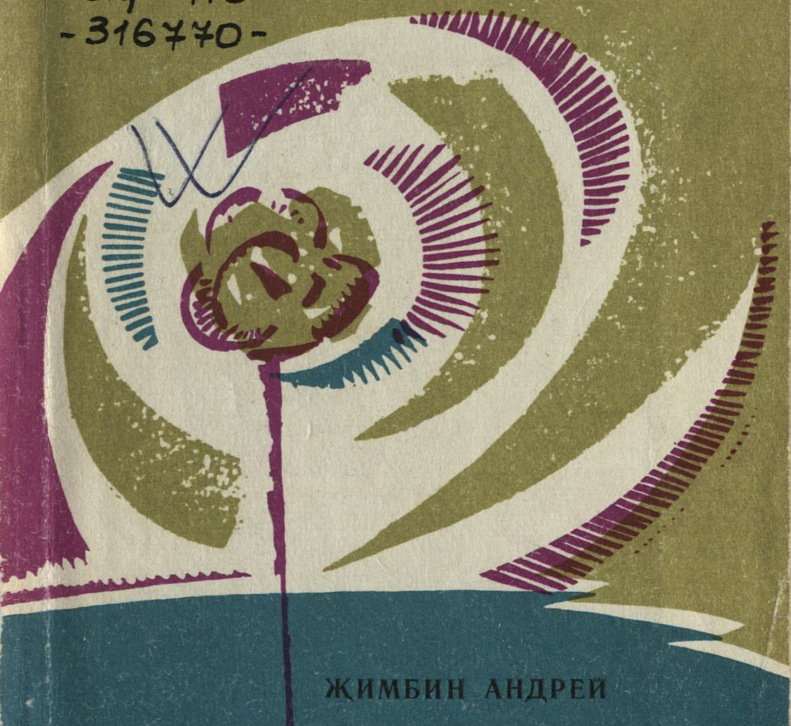

С(Калм)2
Ж-415
-316440-

ЖИМБИН АНДРЕЙ

ЖИРҲЛИН АЙС

ЖИМБИН АНДРЕЙ

С(Кам)2

мг-445

ЖИРЬЛИН АЙС

ШҮЛГҮД БОЛН ПОЭМС

ХАЛЬМГ ДЕГТР БАРЬАЧ

ЭЛСТ 1975

Б А Р Ц

I.

Хальмг нутгм Эрэсэд хөвтө	4
Ода хавр мел талдан	5
Гурвн Чегем	7
Хаврин «уршг»	10
Зул цецгө	12
— Керго! — гиж келхв	14
Тэв орсн Танд	16
Насн	19
Делкэд мөңк	22
Хойр нарн	23
«Үзсн тоотан тодлж...»	25
«Хаалһдан генткн эндүрэд...»	25
«Эцкр үүрчнь кемр...»	25
«Эвд өшәтн кемр...»	26
«Сәнч» гиж чирэдчн келлһн...»	26
«Богшурһа бичкн — негн цөгц...»	26
«Ор һанцар көдлсн күүнд...»	27
М...д	28

Д...д	29
Пушкин, менд!	30
Бийэсм сурсн болв	37
Энүнэ заңнь (шог)	39
«Теегт кевтсн цасн деер...»	41
Хунын дурн (поэм)	43

II.

Залус, эс гиж зурхан мөр шүлг	56
Элстин уульнцар йовнав	62
Келсн күүкднь	66
Уласн	68
Үүрм, иньгм, мини окопм	71
«Дөч һар жил хооран...»	77
Киштө (поэм)	79

ХУНЫН ДУРН

(поэм)

Көдлмшэсн сулдхвр авад,
Кезэнк улсин сонсхвр,
Тууль, үлгүр цуглуулж
Теегэр йовж йовад
Ах хөөч көдлдг
Авһиннь хошур ирүв.

Хуучна тууль, үлгүр
Хара бишэр меддг
Келмрчлэ иигж харһлһн
Кенд эс таасгдхв?!

— Авһ Манж, тиим-иим...
Ачинтн ирсн учр... гижэнэв.
— Соңсхвр тана икинъ меднэв,
Соньнась келхитн би суржанав..

Авһла мини күүндвр
Аар авх бээдлинь
Түрүн өдрин харһлт
Түрү угаһар медүлв.

Авһ теегтән дурта,
Аң-шовудынъ меднэ.

Теднэнь тускар келхэр
Теслтэн эн алдна...

— Күүнэ соңсснас — үзснь цөн,
Күүнэ үзснэс — соньнь цөн.
Соньн гиснэ негинь чамд
Соңсхж болжана, келсүв.

Үлгүр, тууль мел биш,
Үнндэн болсн йовдл...

Эндр мини келсиг,
Эв харһад ирхлэ,
Эврэ нүдэрн чигн
Эрк биш үзхч...

Хөрн жил хооран
Харһсн нег үүлиг
Мел оньдин ухалнав,
Медх улст келнэв.

Сээнэр сонс, Лиж,
Соньмсадчн бээхч, — гиж,
Гүүнэр саналдчкад, авһм
Гейүрсн дууһар эклв.

— Үзжэнч тер нууриг,
Уснь цээһэд бээхинь?

«Хунын нур» гиж
Хальмгуд энүг нерэднэ.

Нуурин усн өдртнь
Нарна тольд цээнэ.
Сөөднь энүнэ өрднь
Сар нүүрэн хээнэ.

Хавр, зунын дуусн
Хажудан үрдэн дахулсн,
Хун шовун донднэ,
Холын тууж сангдна...

Болв эн нуурт
Би мел талдан —
«Хунын дурн» гиж
Хөөннь нер өглэв.

Авн ханздан тэмк
Адһм угаһар нерв,
Цөөк терүгэн киилчкэд,
Цааранднь эн келв:

— Намрин цаг билэ,
Нарн эклэд суужала.
Хүүрэ өвсэд цадсн
Хөөдм усан уужала.

Нуурин тентл көвөд
Нүһсд, һалуд өөмжэлэ,
Хол үвлэңгүр нисх
Хаалһиннь өмн үүмжэлэ.

Сээхн эн кемлә
Сүрдсн, сөрлдсн дууна
То уга айсар
Тентл көвө дүүрв.

Цаһан, цоохр, хар, бор
Цуг шовуд адһж өөдлв,
Нуурин көвөд һанцхн шовун
Нанд цээж эрә үзгдв.

Шидр бээсн онһц
Шулуһар би түлкүв,
Үлдсн шовунур адһж
Үлү хурдар күрүв.

Өл-маңхн хун
Өмнм тагчг кевтнә,
Хан-хун бээсинь
Хэлән бийәри танюв...

Келсн тоотынь цугинь
Күцц эс медсн
Ачиннь хэләц үзсн
Авһм мусг инәмскләд:

— «Хан-хун» гисн
Хажудк хунмудыннь эзн,
Хотн шовудын ахлач,
Хаалһд теднэ залач...

— «Өл-манхн» яһад болжахмб?
Өңгэрн хун цаһан бээнэлм...
Ач иигж соньмсв,
Авһин хэрү күлэв.

— «Өл-манхн Цаһан уул»,
«Өл-манхн теңгр» гинэд
Хальмг улсин урн билгт
Хара биш элвгэр келгддм.

Тоомсринь, чинринь икдүлх цагт
Тер үг немгднэ гиж,
Хүвдэн би тоолад
Хан-хуныг нерэднэв.

— Хан-хунла юн болсинь
Хэлэж медвтэ, авһ?
Шавтсн бээжий, аль
Шалтг терүнд иржий?

— Анһучлж йовсн ан—
Арат аль чонв—
Бийсүрнь мөлксинь медэд,
Бээдлнь, ноолдж кевтэ.

Далвагнь, күзүнь, көлнь
Дала болсн шавта.
Үклин өргн дор
Үлдсн эрэ эмтэ...

Унтрсн ханзан авһ
Удан амрасн уга:
Альхн деерэн терүг
Арһул көлврүлж цокад,

Дотрк үмсинь һарһад,
Дарунь хавтхан уудлад,
Ик хар түңгрцгэс
Ишксн тэмк нерв.

Цецкр-хар утан
Цүврэд өмннь тунтрв,
Утан һатцас авһм
Уха тунһасар тагчгрв.

— Мини деер нисжэх
Минһэд шовуд эврәннь
Сана зовсн дууһарн
Селвгән өгсн болна.

Һалуд, нуһсдын дуудыг
Һатлад эн саамла
Һашута, ивтркә дун
Һурв дарандтнь һарв.

Аднж деегшэн өндэвүв,
Ардаран, өмөрэн хэлэвүв.
Деер теңгрт цувад
Делсн шовуд үзүв.

Өмн ханцар дайлдг ,
Өл-манхна бээри
Сул бээсинь үзж
Сана зовж гейүрүв.

«Эмд бээр эс эзлдг
Эрүн зокал шовудт
Бас бээдгинь медж
Би тиигхдэн байрллав.

Эврэннь залачан күлэсн
Эдн нуурин деегэр
Нурв эргж нисв,
Нундл төрж донхдв.

Зеллэд ниссн шовудын
Зерглэнэс дэкэд негнь
Тустан деегшэн өөдлэд
Төгрг зурж эргв.

Үкх кемнь ирхлэ,
Үлдсн сүл эмсхлэн
Эрднь шовун иигж
Эрглтэр чилэдм гиж

Кезэнэ баһдм эцкинм
Келсн үг тодлгдв.

— Ку-урлы, — гисн енсг
Кецү һашун дун
Дәкн һурв давтгдв!
Делкэг дүүргсн болв.

Хан-хунын аваль —
Хатн-хунын дууг
Медсн би ормдан
Менрж э тасрув.

Энд, дор һазрт,
Элкдж кевтсн сээхлән
Бүрижәсн нүднә икдәд,
Байрар дүүрсн болв.

Керсү цещи толһаһан
Кевтсн ормасн өндәлһв.
— Урлы-ку, — гиж эн
Үнтә иньгтән хәрүцв.
(Эднә сүл күүндвр
Энүһәр чилхчн бөөсмн...)

Тер хоорнд хун-хатн
Теңгрин аһуд көвв,
Жилкән хуражах онһшн
Живрән бийүрн шавв.

«Эм залһж болх
Арһ учрхм болвза?!
Болв яһж?! Юн эвэр?!
Болшго кевтә! Күчр зөвәр...»

Аһар сиилж аашх
«Аһин» э улмар
Өөрдәд ирж йовна...
Өрм өвдж зовна...

Харсх күслин күчнд
Хойр һарм генткн
Күрч ирсн шовунд
Күлтин хорма делгв.

Хорма дарунь көмргдв,
Хун уснд тусв.
Цөөкн дусал цусн
Цегән уснд дусв...

— «Хан» «Хатн» хойртн
Хөөннь яһва, авһ?
Тедниг үкләснь гетлгх
Танд тиим арһ...

«Ачм, болһажа», — гисәр
Авһм нанур хәләв.
Аврлт уга йовдлас
Аш сүүлднь мөлтрсн,

Тегэд чигн «нашун
Тэмк керго» гисэр
Һалнь ода унтрсн
Һанзан эн дүрчкэд:

— Намртан цөн хонгар
Нааран күрэд ир,
«Хунын дурнуур» одхм,
Хаалһ бээсн деер
«Хан» «Хатн» хойрт.
Хот бас күргхм...
Авһм иигж келв,
Арһул маннаһан илв.

...Болзсн цаглаһан өрүһөр,
Би авһурн адһув,
Намрин сээхн өдрэр
Нуурин көвэд харһув.

Нуурин усн мелмлзнэ,
Нуһсд, һалуд өөмлднэ.
Ут цорһ күзүһән
Уралан сунһс гиһэд,
Хойр хун һазрт зогсжана,
Холд деегшән эдн хэлэжәнэ.

— Деер теңгрт йовх
Дала хунмуд үзжәнч?!

«Хан» «Хатн» хойрт,
«Хунын дурн» нуурт,
Манж өвгнд бас
Мендин эргц кежэхинь?!

Деерэс гентки буулдад,
Дорагшан хунмуд өөрдв,
Усна көвэд зогсжасн
Үүрмүдиннь деегэр элкдв.

— Ку-урлы, ку-урлы, — гиж
Келсн үгмүднй сонсгдв,
— Урлы, ку, урлы-ку, — гиж
Үлджэх хойрнй хэрүцв.

Шовуд дэки өөдлв,
Шуһу үүдэж дерэлдв.
Үвлэх дулан һазриннь
Үзг бэрж дайлв.

Авн Манж эдниг
Ардаснь хэлэж зогсад,
Менд күрхинь мөрөдж
Махла авч йөрөв.

...Холд өмн үзгт
Хунмудын баран геедрв.
Эндр үзсн зургт
Эгл тоолврм ээдрв.

...Хөөннь нег харһад
Хөөч Манж нанд
Харсж, үклэс гетлгсн
Хойр хунан сергэв:

— Хун шовунас давж чадм
Халун дурта, зальта зүрктэ.
Ташр күн мет цецн,
Талдан шовуд хээһэд
Орчлнгин альдньчн од—
Олдшго төрүц, — гив.

Хальмгин өргн теегиг,
«Хунын дурн» нууриг,
Эминь үклэс гетлгсн
Ач иктэ көгшэг
Хөрн жилин туршар
Хайж эс нисдг
«Хан» «Хатн» хойрин
Хөв ямр болснь
Онц цаг эзлхм,
Онцдан тууж болхм.